

УДК 336.774

Слободянюк О.В.*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Одеського інституту фінансів
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі***Степанова І.В.***старший викладач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Одеського інституту фінансів
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі*

РИНОК ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану ринку лізингових послуг в Україні, а саме: проаналізовано динаміку надання послуг фінансового лізингу, охарактеризовано структуру лізингового портфеля за галузями. З'ясовані причини, що впливають на його розвиток.

Ключові слова: лізинг, ринок лізингових послуг, лізингові послуги, лізингові компанії, лізинговий портфель.

Слободянюк О.В., Степанова І.В. РЫНОК ЛИЗИНГОВЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ

Статья посвящена исследованию современного состояния рынка лизинговых услуг в Украине, а именно: проанализирована динамика предоставления услуг финансового лизинга, охарактеризована структура лизингового портфеля по отраслям. Выявлены причины, влияющие на его развитие.

Ключевые слова: лизинг, рынок лизинговых услуг, лизинговые услуги, лизинговые компании, лизинговый портфель.

Slobodyanyuk O.V., Stepanova I.V. THE LEASING SERVICES MARKET IN UKRAINE

The article investigates the current state of the leasing services market in Ukraine, specifically: analyses the dynamics of provision of financial leasing services, describes the structure of the leasing portfolio by sectors. In the article the reasons of influence on its development were brought to light.

Keywords: leasing, leasing market, leasing services, leasing company, leasing brief-case.

Постановка проблеми. Оскільки лізинг є альтернативою кредитуванню банків та дієвим інструментом процесу ефективного оновлення основних засобів і технологій підприємств усіх напрямів економічно-господарської діяльності, актуальність теми не викликає сумнівів.

Упродовж останніх років ринок лізингу набуває все більшої популярності серед українських підприємців, що підтверджується швидкими темпами його зростання. Для ефективного функціонування ринку лізингу в нашій країні необхідно проаналізувати ситуацію, що нині склалася, визначити проблеми, які характерні для ринку лізингу та запропонувати можливі заходи щодо їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розвитку ринку лізингових послуг розглядаються у працях багатьох сучасних науковців, а саме: В.Т. Александров, І.О. Білан, О.В. Борисюк, О.О. Міщанчук, О.Б. Васильчишин, О.А. Горбатенко, А.П. Кущик, Є.І. Гергель, А.М. Мороз, Є.О. Стаднік та ін. Проте певні питання, пов'язані з особливостями ринку лізингових послуг, потребують постійного моніторингу.

Постановка завдання. Завдання статті полягає у виявленні основних тенденцій розвитку ринку лізингових послуг в Україні.

Вклад основного матеріалу дослідження. Зміст і роль лізингу в теорії та практиці трактуються по-різному. Одні розглядають лізинг як своєрідний спосіб кредитування підприємницької діяльності; інші повністю отождоюють його з довгостроковою орендою або з однією з її форм, яка у свою чергу зводиться до найманих чи підрядних відносин; треті вважають лізинг завуальованим способом купівлі-продажу засобів виробництва чи права користування чужим майном; а четверті визначають лізинг як дії за чужий рахунок, тобто управління чужим майном за дорученням довірителя [1].

У Законі України «Про лізинг» дано таке визначення цьому поняттю: лізинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Станом на 30.09.2015 до Переліку юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги та перебувають на обліку в Нацкомфінпослуг, внесено інформацію про 267 юридичних осіб – лізингодавців та до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 293 фінансові компанії, що надають послуги фінансового лізингу [2].

Протягом 2013–2015 років спостерігалось збільшення кількості юридичних осіб з 256 до 267, для яких надання лізингових послуг є основним видом діяльності.

Протягом 9 місяців 2015 року фінансовими компаніями та юридичними особами, які не мають статусу фінансових установ, але можуть згідно із законодавством надавати фінансові послуги, укладено 2 713 договорів фінансового лізингу на суму 4 976,3 млн грн. Вартість об'єктів лізингу, що є предметом договорів, становить 4 028,8 млн грн.

Вартість чинних договорів фінансового лізингу станом на 30.09.2015 становить 29 981,8 млн грн. Близько 99,9% усіх послуг фінансового лізингу надається юридичними особами – суб'єктами господарювання, які не є фінансовими установами (табл. 1).

Станом на 30.09.2015 відбулося збільшення зареєстрованих установ на 1,1% порівняно з відповідним періодом попереднього року, але відбулося скорочення кількості діючих і укладених за звітний період

Таблиця 1
Інформація щодо вартості договорів
фінансового лізингу та їх кількості
за III квартал 2013–III квартал 2015 рр.

Період	Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за період, (млн грн)		Кількість договорів фінансового лізингу (од.), укладених за період	
	юридичними особами	фінансовими компаніями	юридичними особами	фінансовими компаніями
9 місяців 2013 р.	29787,6	6,3	8147	25
9 місяців 2014 р.	5328,5	122,5	6501	17
9 місяців 2015 р.	4973,6	3,2	2700	13

договорів на 17,6% та 58,5% відповідно. При цьому знизилася і вартість договорів на 47,9% і 6,7% відповідно. Дані наведені в таблиці 2.

Негативна динаміка ринку лізингу пов'язана з проблемами лізингодавців, які їм створює українське законодавство. Найголовнішою з них є недосконалість українського законодавства. Цей факт не дає змогу ринку повноцінно розвиватися, а компанії, у свою чергу, зазнають збитків.

За 9 місяців 2015 року загальний обсяг джерел фінансування юридичних осіб – лізингодавців та фінансових компаній становить 4 026,8 млн грн, що на 279,7 млн грн, або на 6,5% більше порівняно з відповідним періодом 2014 року [2].

У структурі джерел фінансування лізингових операцій юридичних осіб – лізингодавців найбільшу частку займає власний капітал 38,6% (1 555,5 млн грн).

Вартість договорів фінансового лізингу за галузями подана в таблиці 3.

За підсумками III кварталу 2015 року найбільшими споживачами лізингових послуг є:

- транспортна галузь, вартість договорів становить 10 939,8 млн грн (станом на 30.09.2014 – 37 275,2 млн грн, спад на 70,7% (26 335,4 млн грн));
- сільське господарство, вартість договорів становить 7 621,8 млн грн (станом на 30.09.2014 – 9 971,1 млн грн, спад на 23,6% (2 349,3 млн грн));
- добувна промисловість, вартість договорів становить 1 623,6 млн грн (станом на 30.09.2014 – 955,2 млн грн, ріст на 70,0% (668,4 млн грн));
- будівництво, вартість договорів становить 1 375,1 млн грн (станом на 30.09.2014 – 2 090,2 млн грн, спад на 34,2% (715,1 млн грн));
- сфера послуг, вартість договорів становить 1 038,3 млн грн (станом на 30.09.2014 – 1 229,3 млн грн, спад на 15,5% (191,0 млн грн)).

Спостерігається тенденція до зменшення частки довгострокових договорів лізингу. Договори, термін дії яких більше 5 або дорівнює 10 рокам порівняно з аналогічною датою минулого року, зменшилися на 71,1% (21 360,3 млн грн), договори з терміном дії більше 10 років показали незначний ріст на 8,1% (96,0 млн грн). Вартість договорів фінансового лізингу строком до 2 років зменшилася на 3,2% (107,1 млн грн), строком від 2 до 5 років зменшилася на 25,9% (5 877,5 млн грн) [2].

Загалом, лізинг як форма підприємницької діяльності дуже важливий, оскільки для виробників роз-

Таблиця 2
Динаміка основних показників діяльності лізингодавців за III квартал 2013–III квартал 2015 рр.

Показник	Станом на 30.09.2013	Станом на 30.09.2014	Станом на 30.09.2015	Темп приросту % (2014/2013)	Темп приросту % (2015/2014)
Кількість зареєстрованих установ	256	264	267	3,1	1,1
Вартість діючих договорів фін. лізингу (млн грн)	68255,4	57089,6	29723,2	-16,4	-47,9
Кількість діючих договорів фін. лізингу (од.)	21746	27628	22773	27,0	-17,6
Вартість договорів фін. лізингу, укладених за звітний період (млн грн.)	29787,6	5328,5	4973,1	-82,1	-6,7
Кількість договорів фін. лізингу, укладених за звітний період (од.)	8147	6501	2700	-20,2	-58,5

Таблиця 3
Вартість договорів фінансового лізингу за галузями станом на 30.09.2014 та 30.09.2015 млн грн

Назва галузі	Станом на 30.09.2014	Станом на 30.09.2015	Темпи приросту (III квартал 2015/ III квартал 2014)	
			Абсолютний	%
будівництво	2 090,2	1 375,1	-715,1	-34,2
добувна промисловість	955,2	1 623,6	668,4	70,0
легка промисловість	121,8	47,3	-74,5	-61,2
машинобудування	266,1	322,0	55,9	21,0
металургія	50,6	128,7	78,1	154,3
сільське господарство	9 971,1	7 621,8	-2 349,3	-23,6
сфера послуг	1 229,3	1 038,3	-191,0	-15,5
транспорт	37 275,2	10939,8	-26 335,4	-70,7
харчова промисловість	1 119,0	806,7	-312,3	-27,9
хімічна промисловість	69,2	121,3	52,1	75,3
медичне обслуговування	-	30,0	30,0	-
комп'ютерна та телекомунікаційна сфера	-	75,8	75,8	-
інші	4 082,9	5 776,9	1 694,0	41,5
Всього	57230,6	29981,8	-27 248,8	-47,6

ширюються можливості збуту власної продукції, особливо тієї, яка дорого коштує. Для лізингодавців лізинг – це більш економічно вигідна форма здачі майна в найм завдяки порівняно високому рівню лізингових платежів.

Лізингоотримувачеві надається можливість оперативного поновлення виробничих фондів за рахунок отримання нового дорогого обладнання в користування без його повної оплати. Лізинг одночасно активізує інвестиції приватного капіталу у сферу виробництва, поліпшує фінансове становище безпосередніх товаровиробників і підвищує конкурентоспроможність малого і середнього вітчизняного бізнесу [4, с. 89].

Досвід багатьох країн доводить, що лізинг потенційно може стати альтернативою кредитуванню, а за умови ефективної державної підтримки стимулювати модернізацію цілих галузей економіки. Рівень розвитку лізингових послуг у країні визначають:

- нормативно-правове регулювання ринку лізингу;
- державна підтримка;
- макроекономічні умови;
- стан інвестиційного ринку;
- можливості бухгалтерського та податкового обліку.

Незважаючи на перспективність цього бізнесу для всіх суб'єктів лізингових відносин, порівняно зі світовим ринком частка лізингу в Україні є мізерною, оскільки існує багато проблем і прогалин у державному регулюванні, які гальмують його розвиток.

Безумовно, що міжнародна фінансова криза торкнулася багатьох країн з розвинутою економікою. Загальноєвропейські тенденції зменшення обсягів лізингу, подорожчання лізингових послуг і пошук нових фінансових інструментів знайшли своє відображення і у вітчизняній економічній системі.

Проте в Україні лізингові компанії зіштовхнулися не тільки із загальноєкономічними, а й зі специфічними проблемами, серед яких:

- різке зростання простроченої заборгованості;
- закритість доступу до відносно дешевих фінансових ресурсів через заборону кредитування в іноземній валюті;
- необхідність зміни та реструктуризації графіків платежів для надійних клієнтів;
- дострокове закриття угод;
- необхідність вилучення предметів лізингу у недобросовісних клієнтів;
- активізація шахрайства;
- відмова страхових компаній у виплаті відшкодування;
- тиск з боку кредиторів.

Серед причин, які перешкоджають розвитку фінансового лізингу в Україні, додатково можна виокремити такі:

- відсутність податкових пільг при здійсненні фінансування лізингових операцій навіть у пріоритетних секторах економіки;
- слабкий розвиток інфраструктури ринку;
- недостатня поінформованість підприємницької спільноти про можливості та переваги лізингового механізму фінансування;
- невідповідність вітчизняного законодавства нормам міжнародного лізингового права;
- виражена тенденція вітчизняного лізингового ринку до залежності від імпорту;
- нестабільна економічна ситуація в країні як головна причина коротко-терміновості укладених угод;

– незацікавленість банків у довгостроковому кредитуванні лізингових угод;

– недостатня фінансова стійкість лізингодавців.

Варто зазначити, що лізинг містить досить цікаві можливості для підприємця, якщо враховувати різноманітність похідних форм лізингу [3].

Висновки. Незважаючи на економічні переваги впровадження лізингу, в Україні він не дуже поширений. Можна назвати багато факторів, що стимулюють його розвиток, але головним із них є відсутність нормативно-правової бази, яка б досконало регулювала б лізингову діяльність. Закону України «Про лізинг» недостатньо для стимулювання розвитку лізингового бізнесу.

Проте активне впровадження лізингових операцій на підприємствах України може стати потужним імпульсом технічного розвитку, переобладнання виробництва і структурної перебудови економіки.

Впевнено на ринку лізингових послуг тримаються компанії, власниками яких є міжнародні фінансові групи, та банки. Перші можуть розраховувати на підтримку материнських структур, другі завдяки лізинговим операціям розширили перелік своїх послуг та можуть швидше та вигідніше вирішувати проблему мобілізації коштів для закупівлі майна, яке передаватиметься в лізинг.

Напрямами з розвитку ринку лізингових послуг мають стати:

- 1) удосконалення законодавчої бази;
- 2) зниження вартості нотаріальних послуг з оформлення договору лізингу;
- 3) сприяння розвитку інфраструктури ринку лізингових послуг;
- 4) розробка програми заохочення іноземних інвестицій у формі лізингу;
- 5) забезпечення захисту прав учасників ринку лізингу.

Проаналізовано сучасний стан та особливості функціонування лізингових компаній України. Аналіз засвідчив, що ринок лізингових послуг перебуває в тяжкому стані, але має потенціал. Основними перешкодами на шляху розвитку лізингових відносин стоїть маса проблем, вирішення яких на сучасному етапі є актуальним завданням.

Для вирішення цілої низки проблем необхідна комплексна співпраця як держави в особі уповноважених нею органів, лізингових компаній, так і споживачів, оскільки розвиток лізингу є не тільки засобом підвищення якості та ефективності виробництва, оновлення основних фондів окремого підприємства, а й інтенсифікації розвитку вітчизняної економіки в цілому.

Якщо оцінювати перспективи розвитку лізингу в Україні, то необхідно зазначити, що комерційні банки неспроможні надати весь комплекс послуг із лізингу. Тому постає питання про необхідність створення спеціальних лізингових фірм за аналогією з розвинутими країнами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Григоренко Є. Лізинг як перспективний вид діяльності // Ринок цінних паперів України. – 2002. – № 1-2. – С. 12.
2. Інформаційно-аналітичний портал «Лізинг в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://leasinginukraine.com/>.
3. Мороз А.М. Банківські операції : [навч. посіб.] / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fingal.com.ua/content/view/full/441/83/1/1/>.
4. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг [Текст] / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. – К. : Знання, 2010. – Книга. – 532 с.
5. Національна комісія, що здійснює державне регулювання

- у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/>.
6. Ринок лізингу. Статистика. Асоціація «Українське об'єднання лізингодавців» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.leasing.org.ua/ua/rating/>.
 7. Стаднік Є.О. Аналіз сучасного стану ринку лізингу в Україні / Є.О. Стаднік // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 6. – С. 60-66.
 8. Шевчук Ю.А. Термінологія та класифікація лізингу / Ю.А. Шевчук // Лізинг в Україні. – 2008. – № 5. – С. 5-6.

УДК 330.131.7:336

Сушко Н.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Київського національного торговельно-економічного університету*

Бригінська Л.Г.

*кандидат економічних наук,
викладач кафедри банківської справи
Міжрегіональної Академії управління персоналом*

СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМНИХ РИЗИКІВ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті систематизовано наукові підходи щодо сутності поняття «системний ризик банківської діяльності». Структуровано чинники формування та накопичення системних ризиків банківської діяльності на окремих рівнях. З цих позицій доведено необхідність розробки специфічних підходів щодо оцінювання й управління системних ризиків банківської діяльності в Україні.

Ключові слова: банк, банківська система, зобов'язання, кредит, ризик, системний ризик.

Сушко Н.М., Бригинская Л.Г. СУЩНОСТЬ И ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМНЫХ РИСКОВ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье систематизированы научные подходы к сущности понятия «системный риск банковской деятельности». Структурированы факторы формирования и накопления системных рисков банковской деятельности на отдельных уровнях. С этих позиций доказана необходимость разработки специфических подходов к оценке и управлению системных рисков банковской деятельности в Украине.

Ключевые слова: банк, банковская система, обязательства, кредит, риск, системный риск.

Sushko N.M., Bryhinska L.G. ESSENCE AND FACTORS OF FORMATION OF BANKING SYSTEM RISKS

The paper systemizes scientific approaches towards the essence of the concept of «systemic risk in the banking activity». Factors that form and accumulate systemic risks in the banking activity have been structured on individual levels. From this perspective, the necessity for developing specific approaches in the assessment and management of systemic risks in the banking activity in Ukraine is argued.

Keywords: bank, banking system, liability, credit, risk, systematic risk.

Постановка проблеми. Вагомою причиною посилення глобальної нестабільності сучасності є накопичення системних ризиків у різних сферах світового господарювання і насамперед – у сфері банківського бізнесу. Це зумовлює необхідність поглибленого дослідження теоретичних основ як формування та накопичення системних ризиків взагалі, так і їх сутності та причинної обумовленості саме у банківському секторі. Це дасть змогу розробити більш досконалі практичні підходи щодо оцінки вразливості банків до системних ризиків та можливостей їх регулювання.

Метою статті є дослідження сутності і причинної обумовленості процесів формування та накопичення системних ризиків у банківському секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових та прикладних сферах дослідженню теоретичних основ виникнення системних ризиків, у т.ч. у сфері банківської діяльності, присвячені численні наукові праці відомих учених: М. Агліетта і А. Брендера [1]; О.Дж. Говтвань [2]; Дж. Г. Кауфмана і К. Скотта [3]; А. Легара [4] та ін. Переважно ці дослідження зосереджувалися у площині констатації системних шоків та їх результативності. Теоретичним аспектам формування та накопичення системних ризиків у бан-

ківській сфері присвячені праці відомих українських учених О. Барановського [5], Ю. Заруби і В. Чемериса [6], А. Ковалюк [7], В. Міщенко і С. Науменкової [8], Л. Примостки [9], В. Рисіна [10] та ін. Попри це, донині залишилася проблема розуміння як сутності самого системного ризику, так і системного ризику банківської діяльності. Це пов'язано з відсутністю наукової аргументації причинної обумовленості процесу виникнення та накопичення системного ризику, розмежування рівнів його локалізації тощо. Усе це ускладнює побудову практичного механізму регулювання вразливості банківського сектора до системних ризиків і потребує поглиблення відповідних теоретичних досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна інтерпретація поняття «системного ризику» вперше була представлена в документах міжнародних та зарубіжних фінансово-кредитних установ, де суть досліджуваного поняття, як правило, сконцентрована у частині констатації негативних фактів, подій та результатів (табл. 1).

У документах міжнародних та зарубіжних фінансово-кредитних установ дефініція «системного ризику», як правило, зводиться до констатації фактів та подій, що мають певний негативний результат.